

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 96, Eylöl 2019, s. 489-503

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.33285>

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

27.07.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

29.09.2019

Samet ARIKER

Onsekiz Mart Üniversitesi, Tarih Eğitimi
sametariker@gmail.com

ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE OSMANLI DONANMASININ FAALİYETLERİ

Öz

Çanakkale Cephesi, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephe-lerden sadece birisidir. İtilaf Devletleri'nin deniz harekâtı ile amaca ulaşacaklarını düşünmeleri nedeniyle bu cephede ilk olarak deniz savaşları yaşanmıştır. Ancak düşman donanmasına göre son derece zayıf olan Osmanlı donanmasının, özellikle de 18 Mart günü Nusrat Mayın Gemisi'nin başarıları nedeniyle bu çaba sonuçsuz kalmış ve İtilaf Devletleri karadan çıkarma yapmaya karar vermiştir. Kara savaşlarında ise yine sayıca çok yetersiz durumdaki Osmanlı birliklerinin kahramanlıkları ve sadece bir yarbay olarak geldiği cepheden *Anafartalar Kahramanı* olarak ayrılan Mustafa Kemal Bey'in dehası sayesinde Türk milleti bir kez daha “Çanakkale Geçilmez” demiştir. Bu araştırmada, Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı Donanması'nın Çanakkale'deki faaliyetleri ve Boğaz Harbi'ndeki rolü ele alınmıştır. Ayrıca, Osmanlı Donanması'nda görev alan gemilerin özellikleri ve faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: I. Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Osmanlı Donanması, Deniz Savaşı.

ACTIVITIES OF OTTOMAN NAVY IN DARDANELLES FRONT

Abstract

The Dardanelles Front is only one of the fronts where the Ottoman Empire fought during the First World War. Naval wars were the first on this front because the Allied States thought that they would achieve their aim with the naval operations. However, due to the achievements of the Ottoman Navy, which was extremely weak compared to the enemy navy, especially the Nusrat Mineship on March 18, this effort was fruitless and the Entente States decided to land. In the land wars, the Turkish nation once again said "Dardanelles is Impassable sayesinde once again thanks to the heroism of the Ottoman troops, which were inadequate in number, and the genius of Mustafa Kemal Bey, who left the front as the hero of Anafartalar. In this research, the activities of the Ottoman Navy in the Dardanelles and their role in the War of the Straits were discussed. In addition, the characteristics and activities of the ships in the Ottoman Navy were evaluated.

Keywords: World War I, Dardanelles Front, Ottoman Navy, Sea Battle.

A. Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, daha sonra İtilaf devletlerinin Osmanlı Devleti'ni savaşın dışına itmesi ve müttefiki Rusya'ya yardım götürmesi amacıyla açılan Çanakkale Cephesi, müttefik güçler adına hüsrarla sonuçlanan bir cephe oldu. Müttefik kuvvetlerin Çanakkale'yi geçememeleri Birinci Dünya Savaşı'nın uzamasına sebep olmakla birlikte Rusya'nın savaşın çekilme nedenlerinden birini oluşturdu.

Balkan savaşlarından yeni çıkmış ve birçok toprağını kaybetmiş olan Osmanlı Devleti açısından baktığımız zaman Çanakkale cephesi senelerdir beklenen tam bir başarı öyküsü olmuştur. Hem karada hem denizde gösterdiği başarılı savunma ile Türk ordusu Çanakkale zaferinin yazılmasını sağlamışlardır.

1914 yılında açılan Çanakkale cephesi müttefik güçlerin planlarına göre güçlü muharebe gemileri sayesinde boğazdan rahatlıkla geçilebilecekti. Fakat 18 Mart 1915 günü bu planın başarıya ulaşmaması yüzünden Çanakkale cephesi sadece deniz harekâtı olmaktan çıkıp hem deniz hem kara harekâtı olmaya başladı. Karada gösterilen başarıların yanı sıra denizde de birçok başarı gösterilmişti.

Abdülaziz'in tahttan indirilmesine yarım ettiği gerekçesiyle Haliç'te kendi haline bırakılan Osmanlı donanması, Abdülhamid döneminde de ilgi görmediği için modernlikten çok uzaktı¹. Osmanlı donanması 3 muharebe gemisi, 2 kruvazör, 2 torpido kruvazörü, 8 muhrip, 10 torpidobot, 17 gambot, 17 motorgambot olmak üzere 59 parçadan ibaretti².

Ancak I. Dünya Savaşı'nda öncelikle Çanakkale boğazına yerleştirilen mayın hatları sayesinde müttefik güçler Çanakkale Boğazını geçememiş bunun yanında birçok kayıp vermişti. Bunun dışında Osmanlı torpidobotlarının başarıları sayesinde müttefik denizaltılar ve muharebe

¹ Jehuda L. Wallach, Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Çev. Fahri Çeliker, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985, s. 136.

² Özgür Aşkar, Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Cephesinde Askeri Donatımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çanakkale: 2007, s. 109.

gemileri batırılmış böylece müttefik donanması kısmen de olsa etkisiz hale getirilmiştir. Çanakkale cephesinde faaliyet gösteren Osmanlı gemileri Çanakkale cephesinin savunulmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

B. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin ve Müttefik Donanmanın Gücü

19. yüzyılda birçok toprak kaybı yaşayan Osmanlı Devleti, hem askeri yönden zayıflamış hem de bir zamanlar Akdeniz'de hâkim güç olmasını sağlayan donanmasının eski gücünü tamamı ile yitirmişti.

Güçlü bir Donanmanın mevcut olmaması nedeniyle son dönemlerde neredeyse süreklilik kazanan toprak kayıplarının önlenmesi için Osmanlı halkı, 14 Temmuz 1909 günü Donanma Cemiyeti, diğer adı ile Donanma-i Osman-i Muavenet-i Milliye Cemiyetini kurmuştur. Bu cemiyetin yoğun gayreti ile kısa zamanda yüklü miktarda para toplanmış ve bu kaynak ile Almanya'dan 1910 yılında Yedigâr-ı Millet, Gayret-i Vatanîye, Nümune-i Hamiyet ve Muavenet-i Milliye³ Muhripleri ile Barbaros Hayreddin ve Turgutreis Zırhlıları satın alınmıştır⁴. Daha sonra İngilizlerden kaçıp Osmanlı'ya sığınan Goeben ve Breslau gemilerinin de Osmanlı donanmasına katılması ile Osmanlı donanmasında nicelik yönünden bir artış gerçekleşmiştir. Fakat bu sayı 4 yıl sürecek olan I. Dünya Savaşı için asla yeterli olmamıştır.

Aşağıdaki Osmanlı Donanmasının toplam sayısı ile Müttefik Devletlerin sadece Çanakkale için ayırdıkları donanma gücü karşılaştırılınca ortaya çıkan gerçek Osmanlı Donanması'nın gücünü bize net bir şekilde ifade etmektedir.

Osmanlı Donanması (1914) ⁵		
3	Muharebe Gemisi	Mesudiye, Turgutreis, Barbaros
2	Hafif Kruvazör	Hamidiye, Mecidiye
2	Torpedo Kruvazörü	Berk-i Satvet, Peyk-i Şevket
8	Destroyer	Muaveneti Milliye, Gayreti Vatanîye, Numune-i Hamiyet, Yedigâr-ı Millet, Taşoz, Samsun, Yarhisar, Basra
9	Torpidobot	Yunus, Demirhisar, Sultanhisar, Sivrihisar, Hamidabad, Berkefşan, Kütahya, Musul, Akhisar
11	Gambot	Taşköprü, Nevşehir, Malatya, Marmaris, İsa Reis, Kemal Reis, Hızır Reis, Aydın Reis, Preveze, Sakız, Burak Reis
4	Mayın Dökücü	Nusret, Nilüfer, Yunus, İntibah

Müttefik güçlerin ise sadece Çanakkale cephesi için ayırdıkları donanma şöyleydi:

İngilizler'in donanmasını Queen Elizabeth, Inflexible, Agamemnon, Irresistible, Lord Nelson, Albion, Triumph, Conopas, Ocean, Swiftsure, Majestic, Prince George, Cornwallis,

*Muavenet-i Milliye Muhribi, 1911–1912 Osmanlı-İtalya Harbi'nde Boğaz savunmasında kullanılmış, 1912–1913 Balkan Harbi'nde ise Yunanistan'a karşı yapılan savaflara katılmıştır. 29 Ekim 1914'te Yavuz ve Midilli gemilerinin Rus limanlarını bombardıman harekâtında Odessa Limanının bombardımanını Gayret-i Vatanîye muhribi ile gerçekleştirmiştir.

⁴ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resmi Sitesi: http://www.dzkk.tsk.tr/denizweb/turkce/hakkimizda/genel_tarihce.php

⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C. III, s. 478.

Wangeance muharebe gemileri, Dublin, Saphir, Amethyest Kruvazörleri ile 5 İngiliz denizaltısı teşkil ediyordu.

Fransızlar'ın ise Suffren, Bouvet, Gaulois, Charlmagne muharebe gemileri, 14 mayın arama tarama gemisi, altı muhrip, bir uçak gemisi ile iki denizaltı gemisi Çanakkale cephesi için ayrılmıştı⁶.

İngiliz Savaş Gemileri			Fransız Savaş Gemileri	
13	Muharebe Gemisi	4	Muharebe Gemisi	
1	Muharebe Kruvazörü	6	Muhrip	
4	Hafif Kruvazör	1	Uçak Gemisi	
1	Muhrip Depo Gemisi	2	Denizaltı Gemisi	
1	Uçak Gemisi	14	Mayın Gemisi	
16	Muhrip	4	Muharebe Gemisi	
5	Denizaltı	6	Muhrip	

C. Çanakkale Cephesinde Osmanlı Gemilerinin Görev Dağılımı

Osmanlı gemilerinin Çanakkale'deki en önemli görevlerinden biri Çanakkale Boğazı'nı mayınlamaktı. Osmanlı Devleti'nin donanma gücünün müttefik devletlere göre yetersiz kalması ve herhangi bir deniz savaşı yapacak güçte olmaması yüzünden kurulan bu mayın hatları hayati önem taşımaktaydı. Zira müttefik donanma mayın hatlarını aşmayı başarabilseydi karşılına sadece Barbaros ve Turgutreis gemileri çıkacaktı. Barbaros ve Turgutreis gemileri müttefik gemilerinden daha yaşlıydı. Bunun dışında daha önce girdiği deniz savaşlarında darbe almışlardı. Bu yüzden mayın hatlarının geçilmesi, batarya ve tabyaların işlevsiz hale getirilmesi sonucunda müttefik güçler kolaylıkla İstanbul'a ulaşabileceklerdi.

Çanakkale Boğazını toplam 11 mayın hattı ile tamamen kapatan Osmanlı gemileri nihai hedeflerine 18 Mart 1915 günü ulaşmışlardı. 18 Mart 1915 günü müttefik donanma aldığı ağır hasar sonucunda Çanakkale Boğazını sadece donanma ile denizden geçemeyeceğini anlamıştır.

Osmanlı donanmasının Çanakkale cephesinde bir diğer görevi ise, Marmara denizini müttefik denizaltılara karşı korumak olmuştur. Boğazdan donanmasını geçiremeyen müttefik güçler denizaltılarını devreye sokmuştur. Birkaç kez boğazdan geçebilmeyi başaran müttefik denizaltıları, Osmanlı gemilerinin bazılarını batırmayı başarmış, bazılarını ise hasarlar vermiştir. Bu hasarlardan birini 13 Aralık 1914 günü boğazdan geçmeyi B-11 Denizaltısı Mesudiye muharebe gemisini batırmayı başararak vermiştir. Bunun dışında Barbaros ve Turgutreis ile mühimmat ve asker taşıyan gemilerin batırılma ihtimali karşısında Osmanlı gemileri bu denizaltılara karşı gözünü dört açmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı gemilerinin Çanakkale Cephesi'nde bir diğer görevi ise müttefik donanması ait gemilere karşı hücum yapmaktı. Karşı hücum yapma görevi torpidobotlara verilmişti. Düşman gemilerine gizlice yaklaşan torpidobot gemileri attıkları torpidolarla gemileri batırıyorlardı.

⁶ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, VIII. Cilt, Deniz Harekâtı, Ankara, 1976, s. 156.

Torpidobotların bu faaliyetleri hem düşmanın rahat hareket etmesini engelliyor hem de sayıca azalmasını sağlıyordu. Bunun yanında batırılan bir düşman gemisi Türk askerinin moralinin yükselmesini sağlıyor, düşmanı ise tedirgin ediyordu.

Osmanlı gemilerinin bir başka görev ve faaliyetlerinden biri düşmana atışlar yaparak zarara uğratmaktı. Bunun için Barbaros ve Turgutreis gemileri kullanılmıştı. Mayın hatlarının gerisinde bekleyen bu muharebe gemileri, Saros Körfezi'ne doğru aşırma atışlar yapıyor fakat hedefe tam olarak ulaşamadığından daha çok Arıburnu'na çıkarma yapan müttefik güçlere ateş ederek Osmanlı askerlerine destek veriyordu.

Osmanlı gemileri sadece savaşarak değil üzerlerindeki toplar sökülüp batarya ve tabyalara yerleştirilmesi ile de Çanakkale cephesine katkıda bulunmuşlardır. Karada ki topların yetersiz olması yüzünden muharebe gemilerinden çıkarılan toplar çeşitli bölgelere yerleştirilmişlerdir. Yaşlı olduğundan dolayı aktif olarak kullanılamayan Mesudiye gemisinin birçok topu sökül-müştür. Kalan toplarıyla beraber karaya oturtulan gemi yüzen bir kale olarak kullanılmıştır.

Osmanlı gemilerinin görevlerinden bir diğeri ise taşımacılık işi yapmaları idi. Cepheye cepheye ve asker gibi sevkiyat işlerini yapan bu gemiler savaşın lojistik da ihtiyacını karşılamışlardır.

Çanakkale Cephesi açılmadan önce Osmanlı Devleti gerekli hazırlıkları tamamlamak için çalışmalarına devam etmekteydi. Obüs, batarya ve tabyalar için gerekli teçhizatlar getirilmeye devam ediliyor, muharebe gemilerinin topları sökülerek karaya yerleştiriliyor, torpidobotlar boğazın önünde keşif taramaları yapıyordu. Bunların dışında sorunlu gemiler tamir edilmek için İstanbul'a gönderiliyor, merkezden Çanakkale'ye sık sık yeni görevler için gemiler gönderili-yordu. Buna göre 1914 yılı içinde savaş başlamadan önce Osmanlı gemilerinin faaliyetleri kısaca şöyle özetlenebilir:

1914 yılında Draç, Musul, Akhisar ve Kütahya torpidobotlarından kurulu bir filotilla, Boğaz dışında keşif ve güvenlik görevi almak üzere Nara'ya varmıştı. Bu gemilerden Draç ve Musul ilk keşif gezilerini yapan gemiler olmuştu (1 Ağustos 1914). 2 Ağustos günü ise Kütahya ve Akhisar torpidobotları keşfe çıkmış fakat havanın kötülüğü nedeniyle geri dönmek zorunda kalmışlardır. 3 Ağustos günü Musul, Draç torpidobotları ve Durakreis gambotu keşif hareketlerine devam etmişlerdir (Durakreis gambotu'nun adı Burakreis ile karşılaştırılmamak için Kemalreis olmuştur.) 1 Eylül'de İsareis, 3 Eylül'de ise Pelendigerya'nın Çanakkale'ye gelmiştir.

5 Ağustos günü alınan kararla Çanakkale'deki görevli gemiler Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın emri altına girdiler.

8 Ağustos günü Pelengiderya gambotu, Nümune ve Gayret muhripleri Boğaz savunması-na katılmak için Çanakkale'ye gelmişlerdir. Gayret Komutanı Çanakkale'ye geldikten sonra Kolorduluğu görevini üstüne almıştır.

Kütahya torpidobotu 10 Ağustos günü İngiliz gemilerinden kaçan Goeben ve Breslav gemilerine kılavuzluk ederek o gemilerin boğazdan içeri girip Nara'ya demirlemesini sağlamış-tır. İngiliz gemilerine Goeben ve Breslav'ın Yavuz ve Midilli olduğu haberini ise Akhisar Torpidobotu vermişti.

Asaritevfik muharebe gemisinin 3 adet 150 mm. lik topları sökülerek Dardanos'ta yeni yapılan bataryaya sevk edildi. (19 Ağustos 1914).

Bezmialem, Tahran, Isfahan ve Zafer vapurları İstanbul'dan obüs bataryalarını Çanakkale'ye getirdi.

Çanakkale'de kıyı nakliyatı için üç Şirketi Hayriye vapuru, bir araba vapuru, Nimet ve Vatan vapurları kullanılmaya başlandı.

26 Eylül günü keşfe çıkmış olan Akhisar torpidobotu iki İngiliz muhribi tarafından durdurulmuş ve bundan sonra boğazdan çıkacak Türk harp gemilerine ateşle karşılık verileceği bildirilmiştir⁷. Bu haber Müstahkem Mevki Komutanlığına ve Donanma Bakanlığına bildirilince Çanakkale Boğazı 27 Eylül günü bütün gemilere tamamen kapatıldı.

3 Ekim günü Başkomutanlık Sakız ve Aydınreis gambotlarının Çanakkale'ye ulaştığı vakit, Çanakkale'deki torpidobotların İstanbul'a gönderilmesini istedi. Yalnızca Kilitbahir torpido bataryasına hava basmak görevi ile bir torpidobotunun kalmasına izin verdi.

D. Osmanlı Gemilerinin Çanakkale Boğazını Mayınlama Faaliyetleri

Çanakkale cephesinde Osmanlı gemilerinin yaptığı en önemli faaliyetlerden biri boğazın mayınlarla kapatılması olmuştur. Bu olay savaşın seyrini değiştiren faktörlerden biridir. Dökülen mayınlar sayesinde müttefik gemileri boğazı geçememiş, Bouvet, Ocean ve Irresistible muharebe gemilerinin batmasını sağlamıştır. Bu gemilerin batması sonucunda daha fazla kayıp vermek istemeyen müttefik güçler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece Çanakkale'nin sadece denizden geçilemeyeceği anlaşılmış ve kara harekâtı da başlamıştır.

Çanakkale boğazı ilk kez 1911–1912 Osmanlı-İtalya devletleri harbi sırasında mayınlarla kapatılmıştı. Savaş bittikten sonra 1914 yılında bu mayınlar kaldırılarak geçitler normal hale getirilmişti. Osmanlı Devleti'nin bu mayınları kaldırmasının sebebi ticaret gemilerine zarar gelmesini önlemek amaçlıydı. Daha sonra ki süreçte Birinci Dünya Harbinin başlamasıyla birlikte Boğazlar yeniden mayınlanacaktı.

Çanakkale boğazını mayınlayan gemilerin isimleri şöyleydi:

Selanik Gemisi: 1. ve 2. mayın hatlarını Selanik gemisi döşedi.

İntibah: 3, 4, 5 nolu mayın hatlarını ise İntibah gemisi döşemiştir.

Nusret: 7, 8, 9,10 ve 11 nolu mayın hatlarını döşemiştir.

Bu gemilerin dışında Giresun gemisi, Samsun ve Nilüfer mayın gemileri İstanbul'dan mayınları Çanakkale'ye taşıyan gemiler olmuşlardır.

Çanakkale boğazının mayınlanması şu aşamalardan oluşuyordu:

4 Ağustos günü Başkomutanlık Boğazların kısmen kapanacağı ve kurulacak mayın hatlarında ticaret gemileri için geçit bırakılması emrini vermiştir. Bu emirle birlikte 4 Ağustos günü Selanik mayın gemisi tarafından 22 mayınlık birinci mayın hattı kurulmuştur. Böylece Çanakkale cephesinde ilk mayın hattı kurulmuş olmaktadır.

5 Ağustos günü Giresun gemisi İstanbul'dan getirdiği mayınları Selanik gemisine aktarmış ve 26 mayınlık ikinci mayın hattı oluşturulmuştur.

⁷ BDHTH, s. 105.

İntibah gemisi 15 Ağustos günü 40 mayınla 3. Mayın hattını kurdu. Keza, İntibah gemisi tarafından 17 Ağustos günü ise 1. mayın hattına 4 mayın eklenmiştir. 24 Ağustos günü ise İntibah gemisi üçüncü mayın hattının geçit yeri konulan artı 3 mayınla daraltıldı⁸.

26 Ağustos'ta Başkomutanlık tarafından Giresun vapuruyla yeni mayınlar gönderilerek dördüncü mayın hattının kurulması emredildi.

5 Eylül günü İntibah gemisi onarıma muhtaç olduğu için Çanakkale'ye Nusret mayın gemisi geldi.

7 Eylül'de Giresun gemisi 40 mayın getirdi.

17 Eylül'de Nilüfer mayın gemisi 32 mayını Çanakkale'ye getirdi.

24 Eylül'de İntibah mayın gemisi 4. Mayın hattını kurdu.

26 Eylül'de İntibah mayın gemisi 3. Mayın hattının Rumeli geçidini mayın ilavesiyle kapadı.

1 Ekim günü Başkomutanlığın emri üzerine Samsun mayın gemisi 1. ve 2. mayın hatlarının geçit noktalarını dokuzar mayınla kapattı.

1 Ekim günü İntibah mayın gemisi 29 mayınla 5. Mayın hattını oluşturdu.

22 Ekim'de Muavenet Çanakkale'ye geldi.

9 Kasım günü, 16 mayından oluşan 6. Mayın hattı kuruldu.

17 Aralık günü Nusret mayın gemisi 50 mayınla 7 mayın hattını kurmuştur. Daha sonra Samsun gemisinden aldığı 28 mayınla 8. Mayın hattını kurmuştur.

22 Aralık'ta Sivrihisar torpidobotu mayın dökmüştür.

Nusret gemisi önce 7 mayın hattını döşerken 7 mayın patlamış daha sonra ise İstanbul'dan 32 mayın getirirken Yalova civarında karaya oturmuştur. Gemiye İtareis gambotu ile Samsun mayın gemisi kurtarmıştır.

30 Aralık'ta Nusret mayın gemisi 39 mayınlık 9. Mayın hattını kurmuştur.

Düşman gemileri batarya ve tabyalara saldırırken ekseriyetle Erenköy Koyu'ndan ateş etmekteydi. Bunun sebebi ise Türk tabya ve bataryalarından atılan topların Erenköy Koyu'na pek fazla tesir etmemesiydi. Bu olay fark edilince Erenköy Koyu'nda mayın hattının kurulması kararlaştırıldı. 8 Mart 1915 günü Nusret mayın gemisi, 26 adet karbonit mayını yüzer metre ara ile 4,5 derinlikte suya döşedi. Nusret mayın gemisinin dökmüş olduğu bu mayınlar 18 Mart 1915 günü Fransız Bouvet gemisinin batmasını sağlamıştı.

25 Mart günü Sivrihisar torpidobotu Tengir-Domuzdere arasında dokuz mayınlık bir hat kurdu. 31 Mart günü ise Sivrihisar torpidobotu aynı yere 10 mayınlık ikinci bir hat kurdu.

E. Mesudiye Muharebe Gemisinin Faaliyetleri ve Batırılışı

Mesudiye, Osmanlı Devleti'nde Abdülaziz döneminde başlatılan donanma seferberliği ile Osmanlı Donanması'na katılmış bir gemidir. 1871 yılında İngiltere'ye sipariş edilmiş olup, 1974 yılında İngiltere'de yapılmış ve 1875 yılında Osmanlı Donanmasına katılmıştır. 1902 yılında İtalya'da değişikliğe uğradıktan sonra 1911-1912 Osmanlı-İtalya harbinde Çanakkale'de

⁸ BDHTH, s. 102

yer almış, 1912–1913 Balkan Harbinde İmroz ve Mondros deniz muharebelerine katılmıştır. 1914 yılında gemi 40 yaşında olduğu için İngiltere'ye onarıma gönderilmiştir. Fakat 1. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle gemi geri çağırılmış ve iki tane 240 mm'lik topu İngiltere'de kal-
mıştır.

5 Eylül 1914 tarihinde Alman Amiral Souchon tarafından hazırlanan bir rapor sonrasında Mesudiye zırhlısı aktif görevden çekilmiştir. Çanakkale cephesinin açılmasından sonra Boğazdaki mayın hatlarını korumak amacıyla sabit bir batarya olarak boğaz savunma hattına dâhil edilmiştir.

Ana silahlarından yoksun ve yaşlı olması yüzünden Çanakkale'de yüzen bir istihkâm olarak kullanılmak istenmiştir. 4 Eylül günü Başkomutanlık, Mesudiye muharebe gemisinin Çanakkale'ye gönderileceğini bildirdi. Geminin bir bordasındaki toplarla boğaz savunmasına katılacağı, diğer bordasındaki topların ise bataryalara yerleştirilmesini emretti. Geminin komutanı, Mesudiye'nin yüzen bir batarya olarak kullanılmasını sakıncalı bulmuş ve bütün toplarının karaya çıkarılmasını önermiş fakat bu önerisi reddedilmiştir.

13 Aralık 1914 günü B–11 İngiliz denizaltısı tam 5 mayın hattını geçmeyi başararak 800 metreden attığı torpido ile Mesudiye gemisini batırmıştır. Geminin batması sonucu 10 makine subayı ve 24 er şehit olmuştur. Gemideki 48 subay ve 573 er Bolayır römorkörü ve diğer araçlarla kurtarılmıştır. Kurtarılan er ve subaylardan birçoğu İstanbul'a gönderilmiş geriye kalanlar ise muhtelif yerlerde görevlendirilmiştir.

Batan Mesudiye Muharebe gemisinden üç adet 150 mm.'lik, 13 adet 75 mm.'lik ve beş adet 57 mm. lik toplar karaya çıkarılarak mevziye götürülmüştür.

Pelengiderya gambotu Mesudiye Muharebe'sini batırmış olan B–11 denizaltısını bulmak için görevlendirilmiştir. Marmara adası, Bandırma koyu, Kapıdağ yarımadası ve Araplar yarımadasında arama yapan Pelengiderya gambotu bir sonuca ulaşamamıştır. 20 Aralık'ta denizaltılarına karşı yeni tedbirler alınmış ve Galata yatı, İstanbul vapuru, İtareis ve Pelengiderya gambotları denizaltı arama işi için görevlendirilmiştir.

F. Barbaros Hayretin ve Turgutreis Muharebe Gemilerinin Faaliyetleri

1891–1893 yılları arasında Almanya'da yapılmış olan bu gemiler, 1910 yılında her biri için 535.028 Osmanlı altını ödenerek Türk donanmasına katılmışlardır.

Bu iki gemi 1911–1912 Osmanlı-İtalya harbinde, Boğaz savunmasına katılmak üzere Çanakkale'de üslenmişlerdir. 1912–1913 yıllarında ise Yunan donanmasıyla yapılan İmroz ve Mondros Deniz muharebelerine katılmışlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber bu iki muharebe gemisi Çanakkale'ye gönderilmiştir. Fakat daha önce girdikleri savaşıardan ağır hasar aldıkları için Çanakkale cephesinde aktif bir rol oynayamamışlardır. Muharebe gemilerinin içindeki birtakım toplar alınarak bataryalara yerleştirilmiş 450 mm. lik kış su üstü torpido kovanlarıyla da Kilitbahir'de bir torpido bataryası kurulmuştur.

Barbaros ve Turgutreis'in Çanakkale'de Görevleri:

1. Boğazı geçecek olan düşman filosunu, son savunma hattı olarak, mayın hatları arkasında karşılamak,
2. Düşmanın Çanakkale bölgesine yaptığı indirekt atışlara karşılık vermek,

3. Düşmanın çıkarma yerlerini bombardıman etmek.

Barbaros ve Turgutreis bu üç görevden sadece ikisini yerine getirmeye çalışmıştı. Çeşitli zamanlarda Müttefik gemilerin Saros Körfezinden yapılan saldırılarına karşılık verilmişti. Fakat Barbaros ve Turgutreis'in menzillerinin müttefik gemilerin menzillerinden daha az olması yüzünden pek başarı sağlanamıyordu. Turgutreis gemisinin toplarının istenilen yerlere erişememesinden dolayı, Türk kuvvetlerinin moralini yüksek tutmak amacıyla ancak Arıburnu bölgesinde bulunan düşman mevzileri ateş altına alınabiliyordu. 25 Nisan 1915 günü müttefiklerin karaya çıkmasını zorlaştıran atışlar işe yararmış olsa da bu sadece Türklere zaman kazandırma açısından yararlı olmuştu.

Ağustos 1915 yılına kadar bu gemiler düşman karşı endirekt atışlarda bulunmuştur. 8 Ağustos günü Barbaros muharebe gemisi E-11 İngiliz denizaltı tarafından batırılınca bu tarihten sonra Çanakkale'deki görevleri sona ermiştir.

Barbaros personelinden 21 subay ve 237 er şehit olmuştur. 51 subay ve 347 er, Sivrihisar ve Basra torpidobotları tarafından kurtarılmıştır.

Turgut Reis ise I. Dünya Savaşı'nın sonunda aktif hizmetten çıkartıldı. 1924 yılında eğitim gemisi olarak belirlendi. Bu dönemde geminin altı adet 28 cm'lik topundan sadece ikisi yerinde duruyordu. Geminin ekipmanları 1938 yılında söküldü. 1956-1957 yıllarında hurdaya ayrılarak söküldü.

G. İngiliz Muharebe Gemisi Goliath'ın Batırılışı

Karaya çıkan Fransız askerlerinin işlerini kolaylaştırmak için her akşam iki muharebe gemisi Morto Koyu açıklarından Türk mevzilerine ateş açmaktaydı. Bu gemilerin ateşinin ağır tahribatlara sebebiyet vermesi sonucunda 5. Ordu Komutanlığı, Boğazlar Genel Müfettişliğine başvurarak bu olumsuz durumun giderilmesini talep etti. Bunun üzerine Boğazlar Genel Müfettişliği, Donanma Komutanlığı'nın da uygun görmesi sonucunda Muavenet muhribinin bu sorunu çözmesi için görevlendirilmesine karar verdi.

Plan ve hazırlıklar yapıldıktan sonra Muavenet 13 Mayıs günü saat 00.30'da harekâta başladı. Müttefik deniz kuvvetlerine görünmeden ilerleyen Muavenet muhrip gemisi saat 01.15'te hücumla kalktı. Birbiri ardına üç torpidosunu da ateşleyen Muavenet, Goliath'ın komuta köprüsünü, baş baca altını ve kıç tarafını vurdu. Ağır hasar alan Goliath kısa zamanda içindeki mürettebat ile birlikte battı⁹. Geminin 750 kişilik mürettebatından sadece 180 kişi kurtarılabildi.

Muavenet muhribi görevini yaptıktan sonra tekrar İstanbul'a döndü. Başarılarından dolayı İstanbul'da Başkomutan vekili tarafından bir takdirname ile kutlandı.

H. Diğer Gemilerin Muhtelif Faaliyetleri

7 Mart 1915 Günü Demirhisar torpidobotu Çanakkale boğazından düşman gemisi tarımaya çıktı. Olumsuz hava şartları yüzünden istediğini yapamayan torpidobot yakıt ikmali için Çeşme'ye gitmişti. Burada ikmal yaptıktan sonra yarım kalmış görevini tamamlamak için İzmir körfezine doğru yol aldı. 11 Mart günü saat 02.45 sırasında bir kruvazör ve uçak gemisine rastladı. 300 metreden torpido atan Demirhisar torpidobotu, ana uçak gemisinde hasara yol açtı¹⁰.

⁹ Yaşar Semiz, Çanakkale Denizaltı Savaşı, S.Ü.Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 9, Konya, 2001, s. 345.

¹⁰ BDHTH, s. 188

15 Nisan günü yine denizde seyir halinde olan Demirhisar torpidobotu bu kez B-12 markalı bir asker yüklü İngiliz ticaret bandıralı gemi ile harp bandırası taşıyan bir gemi gördü. 400 mesafelik yerden üç torpido atan Demirhisar, torpidoların arıza göstermesi yüzünden hedefine ulaşamadı. Bunun üzerine Demirhisar torpidobotu geri çekilme kararı aldı. İngiliz gemilerinin takibinde olan Demirhisar torpidobotu teknik arıza nedeniyle Sakız adasına sığınmaya karar verdi. Bu arada takip eden düşman gemileri de top atışına başlamıştı. Sakız adasına sığınan Türk denizciler Yunanlılar tarafından enterne edildi. Gözaltına alınan Türkler ancak Kurtuluş Savaşı'nın bitişinden sonra yurtlarına dönebildiler. Demirhisar torpidobotu ise İngiliz tarafından yağmalandıktan sonra tahrip edildi.

Yüzbaşı Ali Rıza Bey komutasındaki Sultanhisar Torpidobotu, 30 Nisan 1915 tarihinde Boğaz'a girdiğini tespit ettiği Avustralya'ya ait AE-2 Denizaltısını, top ve torpido taarruzları etkisiz hale getirmiş, personelini teslim aldıktan sonra gemiyi batırmıştır. Bu olay, Türk denizcilik tarihinde bir hücumbotun icra ettiği ilk Denizaltı Savunma Harbi Harekâtı olması açısından büyük önem arz etmektedir. Sultanhisar Torpidobotu, 1918'de hizmet dışına çıkarılmış, 1924'te tekrar hizmete alınmıştır. 1928'de yine hizmet dışına çıkarılmış, 1935 yılında ise sökülmesi yapılmıştır.

15 Ocak saat 13.00'te boğazın içinde Köseburnu tarafında su üstüne çıkan Fransız Saphir adlı denizaltısı, Ferman gemisi, İsareis gambotu ve Nusret mayın gemisinin top ateşi sonucunda batırıldı¹¹.

Denizaltı Savunma Harbi Harekâtı kapsamında, I.Dünya Harbi'nde Marmara'da ve Çanakkale Boğazı'nda toplam 7 İngiliz, 1 Avustralya ve 5 Fransız olmak üzere toplam 13 denizaltı gemisi batırılmıştır.¹²

Boğaz'a 30 Nisan 1915 günü girmeyi başaran Avustralya'ya ait AE-2 Denizaltısını top ve torpido taarruzları ile etkisiz hale gelen Sultanhisar Torpidobotu, İngiltere'ye ait Goliath Zırhlısını 13 Mayıs 1915 gecesi batıran Muavenet-i Milliye Torpidobotu ile Fransa'ya ait Turquoise Denizaltısı'nın periskopunu 30 Ekim 1915 günü vurarak ele geçirilmesini sağlayan kıyı bataryalarında görevli Müstecip Onbaşı'nın başarı ve kahramanlıkları halk arasında büyük yankı uyandırmış, moral, motivasyon açısından Türk Ulusu'nu olumlu yönde etkilemiştir¹³. Ancak, bu mücadele esnasında Barbaros Hayreddin Zırhlısı ve Yarhisar Torpidobotu İngiliz E-11 Denizaltısı tarafından batırılmıştır.

I. Sonuç

Osmanlı gemileri Çanakkale savaşında kısıtlı imkânlarla rağmen birçok başarılı işe imza atmış, Çanakkale boğazının geçilmemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Kurduğu mayın hatları ile 18 Mart günü müttefik donanmasına Çanakkale boğazının geçilemeyeceğini ispatlamıştır. Denizaltıların boğazı geçme çabaları yine Türk donanmasının engeline takılmıştır. Boğazdan geçmek isteyen toplam 13 denizaltı bu süre içinde batırılmıştır. Batırılan denizaltılarının yanında Goliath muharebe gemisinin de torpido saldırısı sonucunda batırılması düşmanı endişeye düşüren bir durum olmuştur. Daha sonra ki süreçte birkaç alman

¹¹ Barış Özalp, Çanakkale Savaşlarına Su Altından Bir Bakış, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Çanakkale, 2009, s.101

¹² http://www.dzkk.tsk.tr/denizweb/turkce/hakkimizda/genel_tarihce.php

¹³ Serkan Ertem, Çanakkale Deniz Harekâtı, Denizler Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 158

denizaltı da müttefik muharebe gemilerine zarar verince Queen Elizabeth gemisi İngiltere tarafından batırılma korkusu yüzünden geri çağırılmıştır.

Nicelik olarak müttefik donanmaya zarar vermenin yanı sıra Türk askerinin savaş gücü ve moralini de artıran faaliyetler gösteren Osmanlı donanması Çanakkale cephesinde uzun zamandan beri elde edilemeyen büyük başarılarla imza atmıştır. İşte bu başarılar İtilaf Devletleri'nin sadece deniz harekâtı ile boğazı geçme umudunun yok olmasını sağlamış ve kara harekâtını zorunlu kılmıştır.

KAYNAKLAR

- Adil, Selahattin. Harb-i Umumi'de Çanakkale Muharebat-ı Bahriyesi. İstanbul: Erkan-ı Harbiye Mektebi, 1920.
- Aşkar, Özgür. Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Cephesinde Askeri Donatımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çanakkale: 2007.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi "Deniz Harekâtı". VIII. Cilt. Ankara: Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı, Seri No:3, 1976.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi "Çanakkale Cephesi Harekâtı". V. Cilt. 1. Kitap. Ankara: Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı, 1993.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı: http://www.dzkk.tsk.tr/denizweb/turkce/hakkimizda/genel_tarihce.php
- Ethem, Serkan. Çanakkale Deniz Harekâtı. İstanbul: Denizler, 2011.
- Özalp, Barış. "Çanakkale Savaşlarına Su Altından Bir Bakış", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, S. 8-9, Çanakkale, 2009 s. 91-110.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C. III. Ankara: Genelkurmay, 1977.
- Semiz, Yaşar. "Çanakkale Denizaltı Savaşı", S.Ü.Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 9, Konya, 2001.
- Wallach, Jehuda L. Bir Askeri Yardımın Anatomisi. Çev. Fahri Çeliker, Ankara: Genelkurmay, 1985.

RESİMLER

Barbaros Hayrettin Muharebe Gemisi ve Mürettebatı

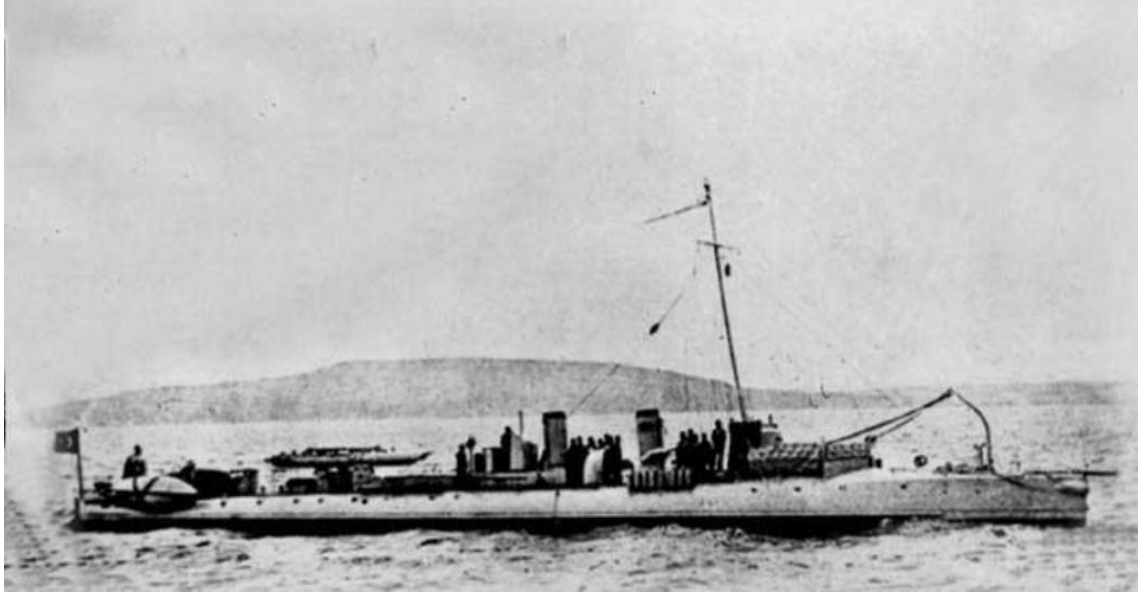
Muavenet-i Milliye

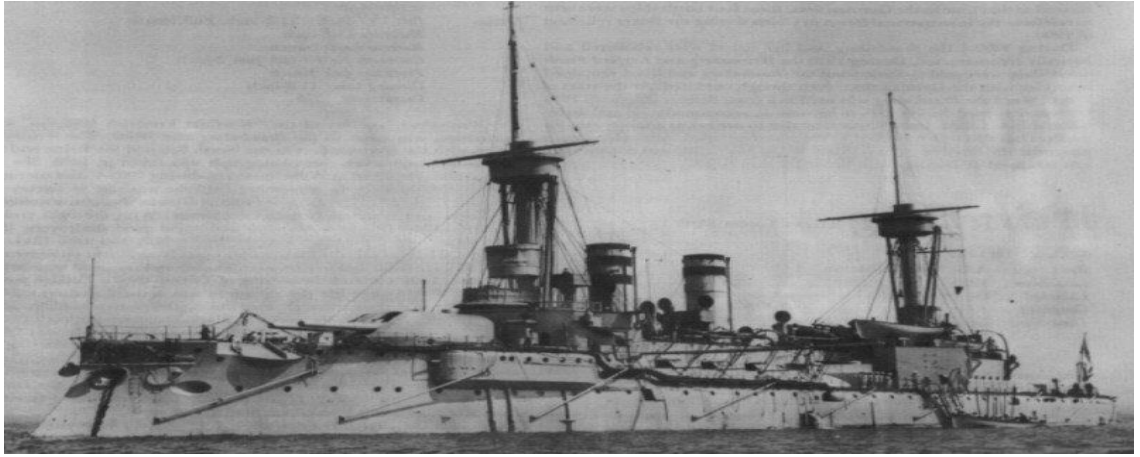
Muavenet-i Milliye'nin Goliath'ı Batırışı (Temsili)

Nusrat Mayın Gemisi

Sultanhisar Torpidobotu

Turgutreis Muharebe Gemisi

